

BENOEMING VAN DE HEER T. KEUZENKAMP TOT BUITENGEWOON HOOGLERAAR IN DE ACCOUNTANCY AAN DE ECONOMISCHE HOGESCHOOL TE ROTTERDAM

Het verheugt ons melding te kunnen maken van de benoeming van het lid van onze Redactie, de Heer T. Keuzenkamp, tot Buitengewoon Hoogleraar in de Accountancy aan de Nederlandse Economische Hogeschool, met welke benoeming in de vacature wordt voorzien, welke was ontstaan door het overlijden van Prof. Dijker en Prof. Blazer.

Wij wensen zowel Prof. Keuzenkamp als de Economische Hogeschool te Rotterdam met deze benoeming van harte geluk, omdat wij vertrouwen dat Prof. Keuzenkamp in deze functie een belangrijke bijdrage zal leveren tot de verdere ontwikkeling van het accountantsberoep in Nederland.

NAAR AANLEIDING VAN „GRUNDLAGEN DER THEORETISCHEN VOLKSWIRTSCHAFTSLEHRE” VAN HEINRICH VON STACKELBERG

door Drs J. A. Geertman

De tweede helft van mijn openbare les van 23 Januari 1947, Enige beschouwingen over den aard en het studieveld der bedrijfseconomie, Tilburg 1947, betrof het trekken van de grens tussen hetgeen ten aanzien van de kostprijsleer wel en hetgeen niet tot het eigen terrein van de bedrijfseconomie behoort. Op blz. 19 besloot ik met het volgende: „De wijzigingen in de prijs- en inkomensleer van de algemene economie moeten hun voortzetting vinden in de bedrijfseconomie. De abstractiegraad van de algemene economie wordt geringer en komt dichterbij die van de bedrijfseconomie te liggen. De algemene economie gaat — en daarbij is de nieuwe prijsleer het revolutionnaire element — meer aandacht schenken aan de grote variëteit van practische gevallen, waarbij, zoals Prof. de Vries het in zijn rede van November '45 uitdrukte: ... enerzijds een belangrijke uitbreiding en detaillering van ons analytisch apparaat nodig zal zijn, maar waarbij anderzijds voor de groepering der gevallen en voor de uitwerking der veronderstellingen wederom veel meer en in een veel eerder stadium van het onderzoek dan tot dusver geschiedde, een beroep op empirische onderzoekingen zal moeten worden gedaan” òf in de formulering van Prof. Cobbenhagen, waar hij in 1931 in zijn Gentse rede aangaf, dat economie en bedrijfshuishoudkunde in hetzelfde vlak van beschouwing liggen: „Daar de waarnemingspost van den bedrijfshuishoudkundige zoveel dichterbij het concrete economische leven, dat in de onderneming als samengeperst kan worden waargenomen, dan die van den econoom, die dat leven meer uiteengevloeid in de maatschappij waarneemt, heeft de economie de hulp nodig van de bedrijfshuishoudkunde en moeten naar een uitspraak van Prof. Goudriaan „vanuit de bedrijfsleer de grondslagen worden gelegd voor een veel scherper, veel vollediger, veel fijner vertakte sociale economie”.

Het doet mij genoegen deze gedachten thans bevestigd te vinden in: H. von Stackelberg, Grundlagen der theoretischen Volkswirtschaftslehre, Bern 1948, 368 blz., waarvan het bedrijfseconomische deel in het onderstaande aan een bespreking zal worden onderworpen.

Von Stackelberg, hoogleraar te Berlijn, werd in 1944 „Gastprofessor”

te Madrid, waar hij in 1946 na een langdurige ziekte op 41-jarige leeftijd is overleden.

Het bovengenoemde werk is de tweede belangrijk vermeerderde druk van zijn in 1943 verschenen „Grundzüge der theoretischen Volkswirtschaftslehre”, waarvan slechts weinig exemplaren verkocht werden, omdat bij een bombardement bijna de gehele oplage verloren ging. Deze tweede druk verscheen in 1946 in het Spaans en in 1948 (verzorgd door Prof. V. Wagner uit Basel) in het Duits.

Zijn internationale faam dankt de auteur aan zijn in 1934 verschenen boek „Marktform und Gleichgewicht”, dat zich op een hoog niveau van abstractie beweegt en in talrijke ingewikkelde formules de marktvormenleer bestudeert in het kader van de theorie van het algemeen economisch evenwicht met de indifferentiecurve van Pareto als uitgangspunt. Merkwaardig is, dat de beide grote theoretici (Chamberlin, Von Stackelberg) van de monopolistische concurrentie (Joan Robinson acht ik niet zo belangrijk) bij het verschijnen van hun werken in 1933 en 1934 zeer jeugdig en ongeveer even oud waren.

Zoals bekend verscheen in 1939 Walter Eucken „Die Grundlagen der Nationalökonomie”: een boek, dat furore maakte. Daarin komt op blz. 172 (3e druk) de volgende stelling voor: „Der Versuch den Makrokosmos des Preissystems unmittelbar als Ganzes darzustellen stützt zu wenig auf den Tatsachen der wirtschaftlichen Wirklichkeit auf”. Eucken eist van het economisch onderzoek, dat het begint bij de „Einzelwirtschaft”.

Von Stackelberg, die in 1940 in „Weltwirtschaftliches Archiv” onder de titel „Die Grundlagen der Nationalökonomie, Bemerkungen zum gleichnamigen Buch von Walter Eucken” een magistrale kritiek leverde, kon deze stelling onmogelijk tot de zijne maken, omdat zij op een wanbegrip berust, dat vermoedelijk zijn oorzaak vindt in een in onvoldoende mate aanwezig zijn van wiskundekennis. Zelf had Von Stackelberg op meesterlijke wijze de marktvormenleer ontwikkeld en deze in harmonie gebracht met Pareto's indifferentiecurven. Wij kunnen ons voorstellen, dat hij de onbillijkheid zal hebben gevoeld van Eucken's desbetreffende arrogante, ondeskundige, apodictische en denigrerende uitspraken. Hij zal hebben willen aantonen, dat de theorie van het algemeen economisch evenwicht, zoals wij die vooral vinden bij de Lausanners en de London School of Economics, wel degelijk het resultaat kan zijn van „Beobachtung der konkreten Wirklichkeit” en dat deze kan worden verwerkt tot typen, waaruit de „Makrokosmos des Preissystems” kan worden opgebouwd.

Von Stackelberg begint dan ook zijn analyse met de „Einzelwirtschaft”. Hij gaat uit van „innerbetrieblichen Hergängen” (Eucken blz. 172) met name van de kostprijsleer en de marktanalyse der bedrijfseconomie. De logische opbouw van bedrijfseconomie tot algemene economie wordt geregeerd door enkele grondgedachten van welke het substitutiebeginsel en de marginaalanalyse van kosten en opbrengsten in verband met de markt-onvolkomenheid de belangrijkste zijn. De prijsleer krijgt nu de centrale stelling in de economie van waaruit hij bestudeert: de functionele en personele verdelingsleer in het algemeen, daarna de bijzondere inkomens (grondrente, loon, kapitaalrente en ondernemerswinst) om te besluiten met de problemen van economische orde van de maatschappij met vrij ruilverkeer. Dit gigantische project heeft de auteur op zodanige wijze ten uitvoer gebracht, dat het boek geen woord teveel bevat. De wereldliteratuur is dan ook verrijkt met een geschrift, dat de wetenschap een stuk vooruitbrengt op de enig juiste weg, die o.a. reeds door Von Thünen, Cournot, Walras, Pareto en Hicks was ingeslagen.

Duidelijk blijkt uit de drie genoemde geschriften van Von Stackelberg en uit de publicaties van zijn leerlingen van wie F. Klebs (Kartellform und Preisbildung) en H. Möller (Kalkulation, Absatzpolitik und Preisbildung) de bekendste zijn, de evolutie van de gedachten van de auteur inzake het vraagstuk van wat hij noemt de „marktonvolkomenheid”. Tal van plaatsen getuigen van het feit, dat Eucken's werk hem telkens weer gedwongen heeft tot een scherp stelling nemen. Elk hoofdstuk is van een strenge systematiek. Het denken van de auteur staat onder een straffe discipline. De mathesis bewerkt „genaues Denken auch über ungenaue Dinge” (Voorbericht blz. XI), waarbij al het overtollige schaadt. Dit bereikt een climax in het hoofdstuk over „Die Morphologie des Marktes” (blz. 231—256).

Het boek is modern en sterk georiënteerd op de internationale literatuur. Het zit vol originele gedachten. De probleemstelling en formulering zijn uitermate scherp. Het verband tussen de hoofdstukken onderling is niet zo logisch en duidelijk als bij Eucken. In de titel was het lidwoord „Die” bij Eucken op zijn plaats, bij Von Stackelberg ontbreekt het en moet het ontbreken. Vele problemen zijn niet behandeld. De auteur noemt zelf: geldleer, vestigingsplaatstheorie, handelspolitiek, conjunctuur. Ik bedoel hiermee allermint dat het boek capita selecta zou bevatten. Er staat veel bedrijfseconomie in (kostprijsleer en marktonderzoek). Historische en methodologische beschouwingen ontbreken. Het is sterk door Eucken beïnvloed. Het bevat kort samengevat „Das Gefüge der Verkehrswirtschaft” (blz. 335).

Achtereenvolgens worden behandeld:

1. Grundbegriffe und Grundbeziehungen der Wirtschaft; 2. Die Produktionswirtschaft; 3. Die Haushaltswirtschaft; 4. Die Preisbildung; 5. Die Einkommensverteilung und die Produktionsfaktoren; 6. Die Konkurrenzwirtschaft als Organisationsprinzip der volkswirtschaftlichen Bedarfsdeckung”.

Citaten zijn er niet en relatief weinig auteurs worden genoemd. De grote mate van zelfstandige verwerking der leerstof maakt dit begrijpelijk. „Bei entsprechender Anleitung sollte der Student schon im zweiten Semester in der Lage sein das Wesentliche des Vorgetragenen zu verstehen. Im vierten Semester müsste er es selbständig aufnehmen und verarbeiten können” (Voorwoord van de in 1943 verschenen „Grundzüge”). De auteur is overigens van mening (idem blz. X), dat aan de studie van economische problemen een mathematische propaedeuse vooraf dient te gaan. Het boek is zeer compact en dringt meer tot de kern der problemen door dan dat van Eucken. Het is dan ook zwaarder te lezen. Het aantal formules is betrekkelijk gering. Zij zijn tot eenvoudige vormen beperkt gebleven. Desondanks is het boek mathematisch van het begin tot het einde.

Eucken's invloed blijkt reeds onmiddellijk uit de titel van het eerste hoofdstuk „Daten und Probleme”. Het tweede „Das verkehrswirtschaftliche Gefüge” bevat de volgende drie paragrafen: 1. Arbeitsteilung und Wirtschaftsordnung, 2. Der verkehrswirtschaftliche Kreislauf, 3. Die Verkehrsgleichung.

In het tweede deel „Die Produktionswirtschaft” vinden we een meesterlijke behandeling van de proportionaliteitswetten, complementariteit, substitutie, vaste en variabele, degressieve en progressieve kosten, het kostenverloop in de lange en in de korte periode, enz. Tal van graphieken — het boek bevat er 47 — verduidelijken de bedoeling. Vooral in dit deel vinden we vele nieuwe gedachten en termen. Het probleem van de ver-

houdingen van tijd wordt zeer uitvoerig behandeld. In het betrokken hoofdstuk „Das Zeitproblem in der Produktion" blijkt nog eens duidelijk, dat zonder kennis van samengestelde interest het tot de bedrijfseconomie behorende afschrijvingsprobleem niet behoorlijk bestudeerd kan worden.

Tot de belangrijkste grondslagen is ongetwijfeld mede te rekenen de in dit tweede deel behandelde uitwerking van Hicks' „marginal rate of substitution" (zie J. R. Hicks, *Value and Capital, An inquiry into some fundamental principles of economic theory*, Oxford 1939), welke — ik ben dit met de schrijver eens — in de plaats dient te komen van het onmeetbare grensnut. De eerste Gossense wet is „ohne Bedeutung für die theoretische Analyse... Demgegenüber hat eine Theorie, die auf dem Gesetz der abnehmenden Grenzrate der Substitution aufbaut, zwei entscheidende Vorzüge: Sie setzt nur das voraus, was zu ihrem Aufbau wirklich vorausgesetzt werden muss, nicht mehr; und sie geht nicht von unbeweisbaren Annahmen, sondern von einer empirischen Grundlage aus" (blz. 117). In embryonaire toestand was deze gedachte m.i. bij Pareto (*Manuel d'économie politique*) en Cassel (*Gustav Cassel, Theoretische Sozialökonomie*) reeds aanwezig.

De hoofdstukken over de elasticiteit van de vraag in het derde deel en de prijsleer in het vierde deel (marktvormen) kan ik eenieder ter lezing aanbevelen (blz. 156—256). In deze bladzijden worden de overeenkomstige prestaties van Eucken kwalitatief belangrijk overtroffen. De leer van Von Stackelberg is zuiver en helder, die van Eucken bevat meerdere belangrijke fouten. Het belangrijkste verschil zit in het feit, dat Eucken de „monopolistische concurrentie in enge zin" uit de tweede helft van het boek van Chamberlin niet kent. Ten opzichte van „Marktform und Gleichgewicht" betekent zijn „Grundlagen" een belangrijke vooruitgang, omdat hij in dit laatste werk veel realistischer is en duidelijk aangeeft, dat de prijsvaststelling primair is en dat de hoeveelheid zich aanpast (blz. 252). De gedachte van de gelijkwaardigheid van prijs- en hoeveelheidspolitiek heeft hij verlaten. Het is nuttig de in deze bladzijden door Von Stackelberg ontwikkelde theorie te vergelijken met de corresponderende hoofdstukken van Chamberlin, Triffin, Meyers, Garver en Hansen, Eucken en vele anderen. Dit zij verder aan de lezer zelf overgelaten.

Onder de lijst van tijdschriften (blz. 354/5) bevinden zich wel Deense, Zweedse, Zwitserse, Italiaanse, Spaanse, enz., maar geen Nederlandse tijdschriften.

De literatuurlijst is een juweeltje. Van vele courante werken, die wij regelmatig in het Engels lezen, blijken Duitse vertalingen te bestaan.

In Nederland is in de jongste tijd veel geschreven over het object der bedrijfseconomie. Het lijkt mij in verband met de recente ontwikkeling der prijsleer vóór alles noodzakelijk zich te bezinnen op de grondslagen der kostprijsleer en haar aansluiting op de algemene economie.

DE FUNCTIE VAN DE INTERNE ACCOUNTANT (slot)

door Mr B. Moret

Verhouding tussen interne en externe accountant.

Ik kom dan nu tot het onderwerp, dat bij iedere bespreking van de functie van de interne accountant steeds het kernpunt uitmaakt. Naar mijn mening kan men niet spreken over de verhouding tussen de interne en